

ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ **Θέματα**

ΤΕΥΧΟΣ 7 - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2002

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.Ε.Β.Ε.
ΕΚΔΟΤΗΣ: ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΑΡΡΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΙΩΑΝ Κ. ΦΟΥΦΑΣ
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: ΠΕΝΗ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΦΟΥΦΑΣ

Χαλκοκονδύλη 35 - 104 32 Αθήνα
Τηλ.: 010-5242.177 • 010-5225.611 • 010-5226.641- FAX: 010-5232.409
E-mail: special-edition@special-edition.gr
Διεύθυνση στο Internet: <http://www.special-edition.gr>

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: 6 ΕΥΡΩ

ISSN 1109-0464

Συνδρομές: Ιδιωτών 30 Ευρώ, Οργανισμών, ΝΠΔΔ,
Τραπεζών, ΔΕΚΟ, Σωματείων, Υπηρεσιών και Επιχειρήσεων: 50 Ευρώ
Υπεύθυνος τμήματος συνδρομών: Αριστ. Φούφας, τηλ. 010-5225.611

Το περιοδικό «Εξωτερικά Θέματα» παράγεται στις εγκαταστάσεις της εταιρείας
ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΕΕΒΕ, Χαλκοκονδύλη 35, τηλ. 010-5242.177

Διαφημίσεις: Υπεύθυνη διαφημιστικού τμήματος: Εύη Κουκούλη, τηλ. 010-5242.177

Οικονομική Διαχείριση και Εκμετάλλευση: **ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕ**

Σημείωση: Τα περιεχόμενα του περιοδικού «Εξωτερικά Θέματα» είναι πνευματική ιδιοκτησία της εταιρείας «Ειδική Εκδοτική ΑΕΕΒΕ». Για την προστασία του περιοδικού και των συγγραφέων από οποιαδήποτε παράνομη αντιγραφή, θα λαμβάνονται όλα τα αναγκαία μέτρα κατά οποιουδήποτε ιδιώτη ή επιχείρησης θα προβαίνει, με οποιονδήποτε τρόπο, στην αναπαραγωγή ή διάθεση των περιεχομένων αυτών, χωρίς την έγγραφη άδεια των εκδοτών του περιοδικού.

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ» ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟΥΣ ΜΗΝΕΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ - ΑΠΡΙΛΙΟ - ΙΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΟΚΤΩΒΡΙΟ

ΔΙΑΝΟΜΗ: ΕΥΡΩΠΗ Α.Ε.

Ο ρεαλισμός της νέας ελληνικής εξωτερικής πολιτικής απέναντι στην ΠΓΔΜ

Αριστοτέλης Τσιαμπίρης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πριν από ένα έτος, το γειτονικό κράτος της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ)¹ συνταράσσονταν από μία εμφύλια εθνοτική διαμάχη που συγκέντρωνε (απουσία του τρομοκρατικού χτυπήματος της 11^{ης} Σεπτεμβρίου) την προσοχή της διεθνούς κοινότητας. Μετά από μήνες εχθροπραξιών, έντονης διπλωματίας, 63 νεκρούς και πάνω από 80.000 εσωτερικούς πρόσφυγες, μία εύθραυστη ειρήνη φαίνεται να έχει επέλθει στη νεότευκτη δημοκρατία.²

Σε αντίθεση με τις συγκρουσιακές διμερείς σχέσεις Αθήνας-Σκοπίων στις αρχές της δεκαετίας του 1990,³ η ελληνική διπλωματία κατά τη διάρκεια της κρίσης βασίστηκε σε ήπιους τόνους, διακομματική συνεργασία και εποικοδομητικές ενέργειες σε στενή συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ.

Η παρούσα εργασία θα εξετάσει πρώτα τα χαρακτηριστικά της ελληνικής αντίδρασης στην εθνοτική κρίση της ΠΓΔΜ. Κατόπιν θα τονιστεί η ολοένα και πιο αναβαθμισμένη οικονομική διάσταση των σχέσεων Ελλάδος-ΠΓΔΜ. Το κυρίως συμπέρασμα που θα προκύψει είναι ότι οι θέσεις και

¹ Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΤΣΙΑΜΠΗΡΗΣ είναι Λέκτορας Διεθνών Σχέσεων στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς και Ειδικός Ερευνητής στο Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ).

δράσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής απέναντι στην ΠΓΔΜ διέπονται πλέον από τις βασικές αρχές και συμβουλές της θεωρίας του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις. Ως αποτέλεσμα αυτής της «στροφής», η θέση της χώρας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη φαίνεται να ισχυροποιείται.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΓΔΜ

Το πρώτο και πλέον βασικό χαρακτηριστικό της ελληνικής διπλωματίας απέναντι στην ένοπλη εθνική κρίση που ξέσπασε στην ΠΓΔΜ κατά τη διάρκεια του 2001 ήταν η ξεκάθαρη καταδίκη της όποιας προσπάθειας για βίαιη αλλαγή των συνόρων στην Νοτιοανατολική Ευρώπη και η παράλληλη υποστήριξη των ανθρώπινων και μειονοτικών δικαιωμάτων. Για παράδειγμα, ο Πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης επέμενε σθεναρά και με συνέπεια στην «ανάγκη διατήρησης των υπαρχόντων συνόρων στα Βαλκάνια και ειδικότερα στην ΠΓΔΜ»,⁴ ενώ ο Υπουργός Εξωτερικών Γεώργιος Παπανδρέου επανειλημμένα τόνιζε ότι: «Σε αυτή την περιοχή, όλες οι χώρες είναι πολυπολιτισμικές. Σκοπός δεν είναι η δημιουργία καινούριων χωρών με εθνικά καθαρές οντότητες, ούτε η αλλαγή συνόρων. Η αλλαγή συνόρων θα δημιουργήσει νέα προβλήματα. Η εμπειρία της Ευρώπης είναι καθαρή. Πρέπει να αποδεχθούμε τα υπάρχοντα σύνορα, πρέπει να συνεργαστούμε και να επικοινωνούμε».⁵

Το δεύτερο βασικό χαρακτηριστικό της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής ήταν η ευρεία διακομματική συμφωνία και συναίνεση στην αντιμετώπιση της κρίσης. Όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης ταυτίστηκαν πλήρως με τους βασικούς κυβερνητικούς στόχους κατά της αλλαγής συνόρων και υπέρ του σεβασμού των ανθρώπινων και μειονοτικών δικαιωμάτων.⁶ Αυτή η υπεύθυνη και ώριμη συμπεριφορά επέτρεψε στην Ελλάδα να παρουσιαστεί διεθνώς ως σοβαρή, έντιμη και ουσιαστική στις προσπάθειες αντιμετώπισης ενός σοβαρού προβλήματος σε γειτονική χώρα, που επιπρόσθετα είχε τη δυνατότητα να αποσταθεροποιήσει την ευρύτερη περιοχή.

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει σε επιστολή που απέστειλε ο αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας Κώστας Καραμανλής στην εφημερίδα *International Herald Tribune*, όπου αναφέρει τα εξής:

Ο ρεαλισμός της νέας ελληνικής εξωτερικής πολιτικής απέναντι στην ΠΓΔΜ

«Η Ελλάδα...θέλει μια πιο απτή επίδειξη της αποφασιστικότητας της διεθνούς κοινωνίας στην καταπολέμηση της εθνοτικής τρομοκρατίας. Σαφείς οδηγίες πρέπει να διατυπωθούν για την προστασία των μειονοτικών δικαιωμάτων, ενώ ουσιαστικοί μηχανισμοί περιφερειακής συνεργασίας πρέπει να δημιουργηθούν για την εφαρμογή τους. Η ελληνική κυβέρνηση έχει υπογραμμίσει την προσηλωση της προς αυτήν την κατεύθυνση, και σε αυτό (το θέμα) έχει την υποστήριξη του κυρίως αντιπολιτευτικού κόμματος της Νέας Δημοκρατίας».⁷

Παραπλήσιο παράδειγμα δημόσιας και διεθνούς υποστήριξης της κυβερνητικής πολιτικής σε θέμα εξωτερικής πολιτικής που σχετιζόταν με το μεταψυχροπολεμικό Μακεδονικό Ζήτημα, μάταια θα αναζητούνταν κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας.

Το τρίτο χαρακτηριστικό της ελληνικής διπλωματίας ήταν η ενεργή προσπάθεια βοήθειας της ΠΓΔΜ, στα πλαίσια όμως, κυρίως, ευρύτερων πολυμερών προσπαθειών και διεθνών οργανισμών. Η μοναδική μονομερής πρωτοβουλία που αναλήφθηκε από την Αθήνα ήταν η αποστολή υλικής βοήθειας αμέσως αφού άρχισαν οι εχθροπραξίες, μετά από την δραματική έκκληση του Πρωθυπουργού της ΠΓΔΜ για «συνδρομή της Αθήνας με κάθε δυνατό τρόπο.»⁸

Η ελληνική διπλωματία ανέλαβε επίσης πρωτοβουλίες στο επίπεδο της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, ώστε η βοήθεια προς την ΠΓΔΜ να καταστεί όσο το δυνατόν πιο ευρεία και ουσιαστική.⁹ Η σημαντικότερη επιτυχία σχετίζεται με τις ενέργειες που είχαν ως αποτέλεσμα την υπογραφή στις 9 Απριλίου 2001 συμφωνίας σταθερότητας και συνεργασίας μεταξύ ΕΕ και ΠΓΔΜ. Η σημασία της συμφωνίας δεν πρέπει να υποβαθμίζεται, καθότι, σε τελική ανά-

Οι δέσεις και δράσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής απέναντι στην ΠΓΔΜ διέπονται πλέον από τις βασικές αρχές και συμβουλές της θεωρίας του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις. Ως αποτέλεσμα αυτής της «στροφής», η θέση της χώρας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη φαίνεται να ισχυροποιείται.

λυση, το μέλλον της νεόκοπης γειτονικής δημοκρατίας μπορεί να εξασφαλιστεί μακροπρόθεσμα μόνο μέσα από τη διαδικασία που θα την οδηγήσει σε εισδοχή στις ευρωπαϊκές δομές.

Η προσήλωση της Ελλάδας σε πολυμερείς διαδικασίες προκύπτει επιπρόσθετα και από τις ενέργειες που σχετίζονταν με την άμεση στρατιωτική εμπλοκή στις διαδικασίες διατήρησης της ειρήνης στην ΠΓΔΜ. Στις αρχές Μαρτίου 2001, ο Πρωθυπουργός της Βουλγαρίας Ιβάν Κοστόφ, συζήτησε με τον Έλληνα ομόλογό του την αποστολή στρατιωτών των δύο χωρών στην ΠΓΔΜ, κατόπιν συνεννοήσεως με την κυβέρνηση των Σκοπίων. Η απάντηση της Αθήνας ήταν άμεση: «Στο πλαίσιο της προσπάθειας να αντιμετωπισθεί η κρίση δεν μπορεί να συμπεριλαμβάνεται η αποστολή στρατευμάτων από γειτονικές χώρες στη βάση διμερούς συμφωνίας και συνεννόησης.»¹⁰

Η Ελλάδα αντιστάθηκε σε οποιαδήποτε σκέψη για μονομερή στρατιωτική εμπλοκή και αποφάσισε την αποστολή Ελλήνων στρατιωτών μόλις στα τέλη του Αυγούστου 2001, στα πλαίσια νατοϊκής δύναμης που απεστάλη στην ΠΓΔΜ κατόπιν πρόσκλησης από τον Πρόεδρό της Μπόρις Τραϊκόφσκι. Συνεπώς, οι περίπου 400 άντρες που στελέχωσαν την ελληνική αποστολή έδρασαν στα πλαίσια μιας μεγάλης πολυεθνικής συμμαχίας, που με την επιχείρηση *Αναγκαία Συγκομιδή* (και κατόπιν με την επιχείρηση *Κεχριμπαρένια Αλεπού*), αναλάμβανε μια αποστολή που απέβλεπε στην εφαρμογή της Συμφωνίας-πλαίσιο για το μέλλον της ΠΓΔΜ (Συμφωνία Αχρίδας).¹¹

Το σύνολο των ενεργειών της Ελλάδος που βασίστηκε στα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά έγινε ευμενώς δεκτό από την πολιτική ηγεσία της ΠΓΔΜ. Ο Μπόρις Τραϊκόφσκι μάλιστα τόνισε πρόσφατα: «Εκτιμούμε το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν μας εγκατέλειψε πέρυσι όταν περάσαμε μια μεγάλη κρίση.»¹²

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΟΣ-ΠΓΔΜ

Μετά την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας το 1995,¹³ η Ελλάδα επέτυχε να γίνει ο δεύτερος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της ΠΓΔΜ μετά τη Γερμανία και ο μεγαλύτερος επενδυτής στη χώρα.¹⁴ «Ως το τέλος του 1999, το σύνολο των ελληνικών επενδύσεων ήταν 150 εκατ. δολάρια και τα επενδεδυμένα κεφάλαια ανήλθαν σε 300 εκατ. δολάρια.»¹⁵ Ο Πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης δήλωσε σχετικά πρόσφατα ότι «οι εξαγωγές της

Ο ρεαλισμός της νέας ελληνικής εξωτερικής πολιτικής απέναντι στην ΠΓΔΜ
Ελλάδας στα Σκόπια αποτελούν το 25% των εξαγωγών μας στα Βαλκάνια και από τις ελληνικές επενδύσεις στη γειτονική χώρα έχουν δημιουργηθεί εκεί 5.000 θέσεις εργασίας». ¹⁶

Αυτή η επιτυχία ήταν αποτέλεσμα του γεγονότος ότι ελληνικές εταιρίες αγόρασαν το μεγαλύτερο διυλιστήριο πετρελαίου, άνοιξαν αλυσίδες σουπερ-μάρκετ, προχώρησαν σε επενδύσεις στους κλάδους των μεταλλείων, της επεξεργασίας κρεάτων, της ζυθοποιίας και της τσιμεντοβιομηχανίας. Επιπλέον, σχεδόν ολοκληρώθηκαν οι εργασίες για την κατασκευή αγωγού πετρελαίου που θα συνδέει τα Σκόπια με τη Θεσσαλονίκη, ¹⁷ ενώ δημιουργήθηκαν πολλές μεικτές επιχειρήσεις (joint ventures) στους κλάδους της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών και της επέκτασης των σιδηροδρομικών γραμμών μεταξύ των δύο χωρών. ¹⁸

Η οικονομική δραστηριότητα των ελληνικών επιχειρήσεων στην ΠΓΔΜ, συνεχίστηκε παρά την ένοπλη εθνική κρίση.

Ο όγκος του διμερούς εμπορίου ανάμεσα στην Ελλάδα και την (ΠΓΔΜ) εκτιμάται ότι παρέμεινε [το 2001] στα επίπεδα του 2000, δηλαδή περί τα 520 εκατ. δολ. Η χώρα μας βρέθηκε στην 4^η θέση ανάμεσα στους προμηθευτές της (ΠΓΔΜ)... Οι ελληνικές εξαγωγές προς την (ΠΓΔΜ) εκτιμώνται σε 451 εκατ. δολ., εκ των οποίων τα 222 εκατ. δολ. αφορούν τα πετρελαιοειδή... Αντίστοιχα η Ελλάδα εισήγαγε από τα Σκόπια προϊόντα αξίας περί τα 68 εκατ. δολ. ¹⁹

Έχοντας πλήρη συνείδηση της σημασίας του εθνικού συμφέροντος, των κοινών επιδιώξεων στην εξωτερική πολιτική και των σημαντικών οικονομικών ευκαιριών, «από το 1997 ως και το 2000 η διμερής αναπτυξιακή βοήθεια της Ελλάδας προς την FYROM υπερέβη το 1 δις. δολάρια.» ²⁰ Μάλιστα το πλαίσιο του πρόσφατου ελληνικού σχεδίου για την ανασυγκρότηση των Βαλκανίων, προβλέπει για την ΠΓΔΜ κονδύλια ύψους 83 εκατομμυρίων δολαρίων. ²¹

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΡΕΑΛΙΣΜΟΥ

Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας απέναντι στην ΠΓΔΜ εξηγείται πλέον από τις βασικές αρχές της θεωρίας του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις. ²² Η Αθήνα αφομοίωσε πλήρως τη «σοφία» του ρεαλισμού που απαιτεί πλήρη κατανόηση, αποδοχή και προσαρμογή στην «ακατανίκητη δύ-

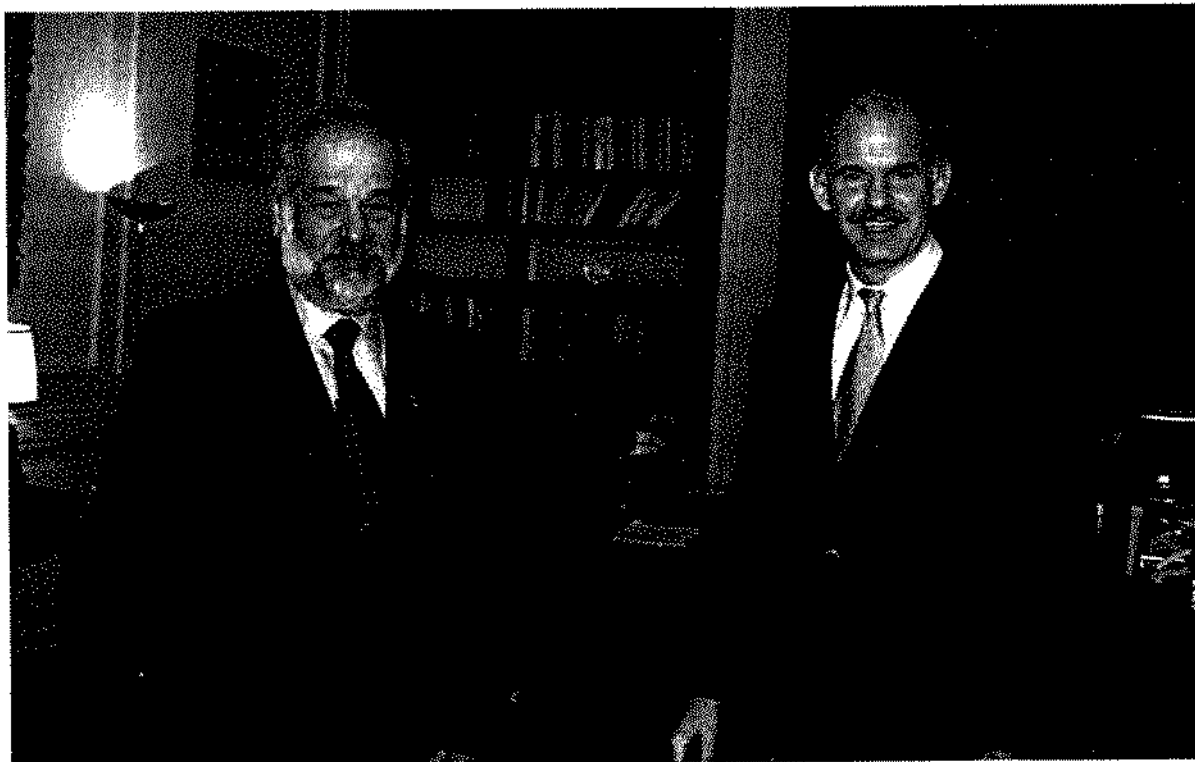
ναμη των υφισταμένων δυνάμεων και στον αναπόφευκτο χαρακτήρα των υφιστάμενων τάσεων.»²³ Σύμφωνα με αυτές τις επιταγές, οι αποφάσεις της Ελλάδας βασιζόνταν σε μια ορθολογιστική ανάλυση της ισχύος της χώρας στην περιοχή των Βαλκανίων. Η Ελλάδα δεν λειτουργεί ως αναθεωρητική δύναμη, και σε καμία περίπτωση δεν υιοθετεί επεκτατικές εδαφικές σκέψεις ή ενέργειες. Κάτι τέτοιο θα είχε τρομαχτικά αρνητικές συνέπειες, θα προκάλούσε διεθνή κατακραυγή και θα καθιστούσε την Ελλάδα μόνιμο μέρος του προβλήματος στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Επιπρόσθετα, η Αθήνα δεν έχει την επιθυμία, ούτε τρέφει αυταπάτες ό-τι μπορεί να καταστεί ένας περιφερειακός βαλκανικός ηγεμόνας, με την πολυτέλεια να δρα μονομερώς. Ένας τέτοιος στόχος δεν συνάδει με τις δυνατότητες της Ελλάδας και θα την έφερνε αντιμέτωπη με τα συμφέροντα και τους σκοπούς ισχυρότερων χωρών και διεθνών οργανισμών.

Η ρεαλιστική προσαρμογή στην πραγματικότητα επέτρεψε στην Ελλάδα να προσπαθήσει να καταστεί μία από τις σημαντικότερες χώρες και παράγοντες στην Νοτιοανατολική Ευρώπη. Απαραίτητη προϋπόθεση ήταν ο εναρμονισμός με τους στόχους της διεθνούς κοινότητας για σταθερότητα, οικονομική ανάπτυξη και δημοκρατία στα Βαλκάνια.

Θα πρέπει πάντως να τονιστεί ότι η ταύτιση με τις επιλογές της διεθνούς κοινότητας επέτρεψε στην Αθήνα να ακολουθήσει μια εξωτερική πολιτική σύμφωνη με τη βασικότερη αρχή του ρεαλισμού, δηλαδή την επιδίωξη του εθνικού συμφέροντος ορισμένο με βάση την ισχύ.²⁴ Ο στόχος ήταν η ισχυροποίηση της θέσης της Ελλάδας στη Νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς και η διατήρηση της ρεαλιστικής αρχής της ισορροπίας ισχύος στην ίδια περιοχή.

Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι, απαραίτητη προϋπόθεση ήταν η συνεχιζόμενη εδαφική ακεραιότητα της ΠΓΔΜ, γεγονός που εξηγεί και σε σημαντικό βαθμό την απλόχερη βοήθεια που παρείχε προς το γειτονικό κράτος η Αθήνα, σχεδόν αμέσως αφού ξέσπασαν οι ένοπλες εθνοτικές διαμάχες. Πιο συγκεκριμένα, η ρεαλιστική προσέγγιση επέβαλλε την αντιμετώπιση της ΠΓΔΜ ως υποδειγματικού «κράτος ανάχωμα» (*buffer state*) που απομακρύνει την Ελλάδα από επικίνδυνες περιοχές και συρράξεις ενώ μπορεί να απορροφήσει πρόσφυγες και διάφορα προβλήματα, όπως έγινε άλλωστε έγινε κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο.

Σε αντίθεση με τις συγκρουσιακές διμερείς σχέσεις Αθήνας-Σκοπίων στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η ελληνική διπλωματία κατά τη διάρκεια της κρίσης βασίστηκε σε ήπιους τόνους, διακομματική συνεργασία και εποικοδομητικές ενέργειες.

Επίσης, συνυπολογίστηκε το γεγονός ότι η γειτονική δημοκρατία αποτελεί προνομακό χώρο για τον ελληνικό επιχειρηματικό κόσμο, ο οποίος έχει ήδη κατορθώσει να εκμεταλλευτεί σημαντικές ευκαιρίες, καθώς και ότι υπάρχει σημαντική ταύτιση μεταξύ Ελλάδος-ΠΓΔΜ σε θέματα εξωτερικής πολιτικής στην περιοχή (π.χ. κοινή αντίθεση σε βίαιη αλλαγή συνόρων).

Από γεωπολιτική σκοπιά, η Αθήνα είχε απόλυτο συμφέρον να ακυρώσει στην πράξη τις προσπάθειες για δημιουργία μιας Μεγάλης Αλβανίας ή ενός Μεγάλου Κοσσυφοπεδίου. Οποιαδήποτε τέτοια εξέλιξη θα διατάρασσε την ισορροπία ισχύος στα Βαλκάνια, ενώ θα μπορούσε να οδηγήσει και σε ισχυρές πιέσεις και για τη δημιουργία μιας Μεγάλης Βουλγαρίας. Σε κάθε περίπτωση, θα ακύρωνε τη νέα προνομακή και ισχυρή θέση της Ελλάδας που έχει προκύψει από τη διαδικασία βίαιης διάλυσης της άλλοτε περιφερειακά κραταιής Γιουγκοσλαβίας. Επιπρόσθετα, η επιτυχία μεγαλοϊδεατικών οραμάτων θα άνοιγε τους ασκούς του Αιόλου όσο αφορά στην αμφισβήτηση των υπαρχόντων συνόρων από τις διάσπαρτες (και ενίοτε πολυπληθής) μειονότητες της Χερσονήσου του Αίμου.

Το αποτέλεσμα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής που ήταν βασισμένη στις αρχές της θεωρίας του ρεαλισμού και διέπονταν από σύνεση, ήταν να ενδυναμωθεί η θέση της Ελλάδος στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Η αναταραχή και ο πόλεμος είναι ιδιαίτερος πιθανό να επιστρέψουν στα μεταψυχροπολεμικά Βαλκάνια, στα οποία ο ένοπλος αλβανικός εθνικισμός παραμένει σημαντικός παράγοντας αστάθειας και αποσταθεροποίησης. Συνεπώς, ενέργειες που προσβλέπουν σε στήριξη του εθνικού συμφέροντος υπό το πρίσμα της έννοιας της ισχύος, καθώς και η ευρύτερη δυνατή διακομματική συναίνεση, θα πρέπει να παραμείνουν βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής διπλωματίας στην περιοχή. Σε αυτήν την περίπτωση, και συνυπολογίζοντας την ιδιαίτερη ελληνική μέριμνα και συμφέρον για την ευημερία και ειρήνευση στα Βαλκάνια, θα μπορούμε να ελπίζουμε και σε μια ικανοποιητική και δίκαιη συμφωνία στο θέμα της ονομασίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η χρησιμοποίηση του όρου ΠΓΔΜ είναι σύμφωνη με το Ψήφισμα 817 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών της 7ης Απριλίου 1993, σύμφωνα με το οποίο αυτό το «κράτος προσωρινά [θα] αναφέρεται για κάθε σκοπό στο πλαίσιο του ΟΗΕ ως 'η πρώην Πουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας' εφόσον εκκρεμεί η διευθέτηση της διαφοράς που είχε προκύψει γύρω από την ονομασία του κράτους».

2. Βλέπε Balalovska Kristina, Silj Alessandro and Zucconi Mario. (2002), *Minority Politics in Southeast Europe: Crisis in Macedonia*, Ethnobarometer, Rome.

3. Βλέπε Kofos Evangelos. (1999), 'Greek Foreign Policy Considerations Over FYROM Independence and Recognition', in James Pettifer. (ed), *The New Macedonian Question*, Macmillan, London, Σκυλακάκης Θεόδωρος. (1995), *Στο Όνομα της Μακεδονίας*, Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα., Ταρκάς Γ. Αλέξανδρος. (1995), *Αθήνα - Σκόπια. Πίσω από τις Κλειστές Πόρτες*, τόμος Ι, Λαβύρινθος, Αθήνα, Ταρκάς Γ. Αλέξανδρος. (1997), *Αθήνα - Σκόπια. Πίσω από τις Κλειστές Πόρτες*, τόμος ΙΙ, Λαβύρινθος, Αθήνα, Tziampiris Aristotle. (2000), *Greece, European Political Cooperation and the Macedonian Question*, Ashgate Press, Aldershot και Veremis Thanos. (1995), *Greece's Balkan Entanglement*, ELIAMEP and YALCO, Athens.

4. *Flash.gr*, «Όχι στην αλλαγή συνόρων», 13 Ιουνίου 2001.

5. *Flash.gr*, «ΥΠΕΞ για Σκόπια: Η Ελλάδα μπορεί να βοηθήσει την ΠΓΔΜ στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ και της ΕΕ», 28 Μαρτίου 2001.

6. Βλέπε, για παράδειγμα, *Flash.gr*, «Οι εξελίξεις στα Σκόπια στη Βουλή», 28 Μαρτίου 2001, *Flash.gr*, «Στην ΠΓΔΜ ο Καραμανλής», 12 Μαΐου 2001 και *Flash.gr*, «Καραμανλής: Πιο ενεργή παρέμβαση για Σκόπια», 14 Ιουνίου 2001.

7. *International Herald Tribune*, «A United Response to Ethnic Violence», 12 May 2001, δική μου έμφαση.

Ο ρεαλισμός της νέας ελληνικής εξωτερικής πολιτικής απέναντι στην ΠΓΔΜ

8. *Το Βήμα*, «Τα Σκόπια εκπέμπουν σήμα κινδύνου», 6 Μαρτίου 2001.
9. Βλέπε *Flash.gr*, «Υποστήριξη στα Σκόπια», 6 Μαρτίου 2001.
10. *Το Βήμα*, «Τηλεφώνημα με σημασία για τα Σκόπια», 9 Μαρτίου 2001.
11. Για το κείμενο της συμφωνίας-πλαίσιο για το μέλλον της ΠΓΔΜ βλέπε ιστοσελίδα <http://www.sinf.gov.mk/PressRoomEN/2001/07/n0815.htm>.
12. *Το Βήμα*, «Εκτιμούμαι το ότι η Ελλάδα δεν μας εγκατέλειψε», 3 Μαρτίου 2002.
13. Για μια εξαιρετική ανάλυση της Ενδιάμεσης Συμφωνίας βλέπε Ροζάκης Χρήστος. (1996), *Πολιτικές και Νομικές Διαστάσεις της Μεταβατικής Συμφωνίας της Νέας Υόρκης μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα.
14. Βλέπε *Flash.gr*, «ΠΓΔΜ: Μένει μόνο το όνομα», 4 Δεκεμβρίου 2000.
15. *Το Βήμα*, «Επιχειρηματικά Καρδιοχτύπια στα Σκόπια», 25 Μαρτίου 2001.
16. *Flash.gr*, «Σημίτης στη Βουλή για ΠΓΔΜ», 2 Μαρτίου 2001.
17. Το έργο αποτελεί επένδυση αξίας άνω των 100 εκατομμυρίων δολαρίων.
18. Βλέπε Tziampiris Aristotle. (2000), *Greece, European Political Cooperation and the Macedonian Question*, Ashgate Press, Aldershot, σ. 53.
19. *Επενδυτής*, «Το 2002 έτος-κλειδί για το μέλλον της FYROM», 19-20 Ιανουαρίου 2002.
20. *Το Βήμα*, «Επιχειρηματικά Καρδιοχτύπια στα Σκόπια», 25 Μαρτίου 2001.
21. Βλέπε *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας*, Αρ. Φύλλου 62, 28 Μαρτίου 2002 και *Ελευθεροτυπία*, «Ο Γκεοργκιέφσκι ζητάει πρωτοβουλία Σημίτη», 5 Απριλίου 2002.
22. Βασικά κείμενα για την κατανόηση της θεωρίας του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις είναι: Brooks G. Stephen. (Summer 1997), *Dueling Realisms*, International Organization, Vol. 51, No. 3, pp. 445-77, Crane Gregory. (1998), *Thucydides and the Ancient Simplicity. The Limits of Political Realism*, University of California Press, Berkeley, Frei Christoph. (2001), *Hans J. Morgenthau. An Intellectual Biography*, Louisiana State University, Baton Rouge, Griffiths Martin. (1992), *Realism, Idealism and International Politics: A Reinterpretation*, Routledge, London, Guzzini Stefano. (1998), *Realism in International Relations and International Political Economy*, Routledge, New York, Johnson M. Laurie. (1993), *Thucydides, Hobbes and the Interpretation of Realism*, Northern Illinois University Press, DeKalb, Kissinger Henry. (1994), *Diplomacy*, Simon and Schuster, New York, Legro W. Jeffrey and Moravcsik Andrew. (Fall 1999), *Is Anybody Still a Realist?*, International Security, Vol. 24, No. 2, pp. 5-55, Morgenthau J. Hans and Thompson W. Kenneth. (1985), *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, Knopf, New York, sixth edition, Vasquez A. John. (1998), *The Power of Power Politics. From Classical Realism to Neotraditionalism*, Cambridge University Press, Cambridge, Waltz N. Kenneth. (1959), *Man the State and War*, Columbia University Press, New York και Waltz N. Kenneth. (1979), *Theory of International Politics*, McGraw-Hill, New York.
23. Carr H. Edward. (1939), *Η Εικοσαετής Κρίση 1919-1939. Εισαγωγή στη Μελέτη των Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, μετάφραση Ηρακλείας Στρούκου. σ. 39.
24. Βλέπε Morgenthau J. Hans and Thompson W. Kenneth. (1985), *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, Knopf, New York, sixth edition, σελ. 5. ●